

ח. כשאין מספר מוחלט

ויוצא מדברי החת"ס שהיכן שלא יוצא מדויק אין איסור. ולפי"ז י"ל שמוטר למנות באומד. אולם בע"י יוסף (שם) בשם רמת שמואל שכתב שאפי' אומד למספר אסור. **ובשבט הלוי** (ח"ו סי' כ ד"ה וסוגיא) מצדד להתייר היכן שהמנץ הוא הסטטיסטי. **והנה"ח** (פלאגי סי' ג אות ז) פוסק עפ"י הפר"ח והחס"ל דלא ימנה המנץ לגולגלות לא בלשון לעז ולא בשאר לשונות ואפי' בלה"ק, אלא באומדנא ובמחשבה למראה עיניו ולא יהיה רומז באצבעותיו עיניו שם. והביאו **בצ"ח** (ח"ו סי' ג ענף ז אות ט).

ולפי"ז י"ל שאם סופרים ישראלים ונכרים יחד לית לן בה. וכן **השבט הלוי** (ח"ט סי' לה אותיות ה-ה) כת' שדוקא שמונץ "מנץ בני ישראל" כלשון חז"ל ביומא שם וברמב"ם וכן גילו גאונים דור שלפנינו שאין זה בכלל אסור למנות את ישראל. ועיי"ש שכתב לענין מפקד מדיני דהיות כי במספר זה לא יופיעו שום מספרים, לא באופן פרטי, ולא כללי של בני משפחה, וגם נעשו עוד תיקונים שלא יהא בכלל סופר בני ישראל, אבל עיקר העיקרים שאין כאן מנץ בני"ל כלל כנ"ל לכן אם גם דעת שאר גדולי הוראה להקל הרני מצטרף לשיבא מכשורא, ע"כ. וכדבריו מבואר **בצ"ח** (ח"ו סי' ג ענף ג אות ב מד"ה ולפי הנ"ל יוצא) דכתב שאף אם בסכום הכולל כלול מספר גוים מ"מ איכא איסור בספירה הפרטית של משפחות בית האב היהודים, ולא כמו מי שרצה להתיר בזה. ועיי"ש (ענף ד אות טז ד"ה ונלמד) שמי שעבר ונמנה או עברו ומנאוהו באיסור צריך מיתה לאחר מיכן ליתן כופר נפש ויש ליתן מחצת"ש היוצאת באותו מקום. ועיי' **בקריתא דאגרתא** (ח"א עמ' רנ).

מסקנה דדינא-

העולה לדינא, א' אסור למנות ישראל אפי' אינו מכוון למנות רק להטיל גורל אפי' לדבר מצוה. ב' איסור זה הוא אפי' ע"י אותיות. ואף ע"י כתיבה אסור אולם ע"י מראית העין ובמחשבת הלב שרי. ובדרך כלל נוהגים למנות ע"י הפסוק "הושיעה את עמך". ג' מנץ ע"י דבר אחר כגון פתקים וכדו' אין איסור ומ"מ אין להקל רק לצורך מצוה. ד' במקום שאין המנץ מדויק אלא השערתי במקום צורך יש מקום להקל. וע"כ מפקד שמונים בו ישראלים ונכרים גם יחד אין איסור.

המסופק אם בירך האם מותר לו לשנות מקומו ע"מ להתחייב בברכה בודאי

יש לדון האם המסופק אם בירך על מאכל (שדינו שאסור לברך עליו מספק שהרי קי"ל ספק ברכות להקל), האם מותר לו לעשות עצה כדי שיוכל לברך וכגון לשנות ממקומו באופן שמתחייב שוב בברכה [כגון הנמצא בביתו האם יכול לצאת מחוץ לבית באופן שאינו רואה מקומו] דאפי' אם באמת כבר בירך, מ"מ מעתה מחויב לברך בודאי. אלא שי"ל שעל צד שבאמת כבר בירך, נמצא שביציאתו גורם ברכה שאינה צריכה.

והנה כבר מפורסמים דברי **התבא"ש** (וי"ד סי' יט ס"ק כז) שהוכיח מסברא שעדיף להכניס עצמו בספק ברכה שא"צ, מלהכניס עצמו לספק שלא יברך במקום הצריך ברכה.

אבל **בשו"ת ובהרת בחיים** (להגר"ש קלוגר סי' נה) חולק עליו דהרי "לא תשא" הוי לאו דחמיר, וא"כ לא מבעיא להסוברים דדרך ברכה נמי אסור מן התורה, פשיטא דאם מברך ברכה שא"צ הוי איסור תורה והוי ספק דאורייתא, ולהיפוך חסרון ברכה הוי רק ספק דרבנן, אלא אפי' להסוברים דדרך ברכה הוי רק מדרבנן, מ"מ חומר ל"ת יש בזה ואסמכוהו אקרא דלא תשא, וא"כ חמור זה מספק חסרון ברכה, ולכך שב

ואל תעשה עדיף, ע"כ. וכן מצאתי דס"ל **להארצות החיים** (סי' כה מל"א ס"ק נא). ועיי"ן **בישועות יעקב** (שם ס"ק ה). [והנה העולם מביאים הוכחה לדינו של התבא"ש הנ"ל מהא דפסק **השו"ע** (סי' קעד סעי' ז) שכתב עצה לצאת מספק בענין ברכה על השתיה בתוך הסעודה, והיינו שיברך על משקה לפני נט"י על דעת לפטור השתיה שבתוך הסעודה. אולם אין משם ראייה כ"כ, דשאני התם ש"החשש ברכה שאינה צריכה" אינה בשעת הברכה (אלא מחמת הסעודה שאחריה), משא"כ שם דבשעת הברכה גופא איכא "חשש ברכה שאינה צריכה" וגרע טפי, ועיי"ן].

אולם יש ליישב קושיית ה'ובחרת בחיים', דכיון שכוונתו לצאת ידי ספק, בכה"ג הברכה מוגדרת כברכה הצריכה. וכ"כ **האג"מ** (ח"ד סי' מ סוף אות א). אלא שמדברי התבא"ש לא משמע כן, ובמקום אחר הארכנו בס"ד בביאור דבריו [עיי"ן גליון כ"ו].

ובאמת כבר הביא **בשערי תשובה** (סי' ח אות יב ויד) דברי התבא"ש להלכה. וכן נקט **הרב פעלים** (וי"ד ח"ד סי' לו ד"ה ואשר).

מיהו בדברי **המשנה ברורה** מציונו סתירה בזה, שהרי בסי' ח' ס"ק מ"ב כתב שהלן בטליתו בלילה אם פטו למחרת על דעת שלא ללבשו צריך לברך אח"כ כשלובו לכו"ע, אלא שלכתחילה אין נכון לעשות עצה זו כדי שיתחייב בברכה לכל הדעות משום ברכה שא"צ לדעת הפוסקים. מוכח שאפי' במקום שרוצה לצאת ידי חובת הברכה לכו"ע חוששים לגרם ברכה שא"צ.

מאידך **בביאור הלכה** (סי' קנט ד"ה ולכתחילה) נתן עצה בענין נטילת ידים, כדי לצאת מפלוגתא, והיינו לטמאות את הידים כדי להתחייב ודאי בנטילת ידים ולברך אליבא דכו"ע, וצ"ע (ואין לחלק בין הא דציצית, דשאני התם דאיכא עצה אחרת והיינו שיברך על ט"ג ויכוון לפטור הציצית, דלא משמע שזה הטעם לא במ"ב ולא בפמ"ג שהוא מקור דין זה).

ולכאורה יש לומר דשאני הא דנט"י דיש ספק אם מחויב במצוות נט"י וכיון שיש להחמיר וליטול לצאת מהספק כמבואר שם, על כן מורים לעשות טעדיקי כדי להרויח 'גם' הברכה, משא"כ בענין הלוש ציצית שהספק הוא על הברכה בלבד, אבל בגוף המצוה אין ספק כלל, ע"כ אין עליו לעשות מעשה כדי להכניס את עצמו בקיום המצוה כדי שיוכל לברך.

ולפי זה איכא למימר בנידון דידן שאסור לעשות שינוי מקום כדי שיוכל לברך בודאי, שהרי אנו מסופקים אם חייב ברכה.

אלא שאכתי קשה שהרי **בביאור הלכה** (סי' ח סד"ה וי"א) נתן עצה להגביל חלות הברכה של ברכת הציצית כדי לצאת ידי כל הדעות, עיי"ש, וכעצה זו נמצא **בשו"ע** (סי' קעד סעי' ז), וא"כ מוכח דס"ל כהתבא"ש, וחזרה קושיא לדוכתא, וצ"ע. ונראה שלעולם נקטינן כהתבא"ש אלא שהדבר תלוי לפי הענין עד כמה יש לחשוש לדעת החולקים. ולפי"ז בנד"ד ניתן לשנות מקומו. ושוי"מ שכן דעת **הגרשז"א זצ"ל** (הליכ"ש מועדים פסח פ"ט הגה 176) שמוטר לעשות כן.

מחומש מנכסיו [ויעויין בערוה"ש סי' רמ"ט סעיפים א-ה].

ובאמת **ברמ"א** (ריש סי' רמ"ט) כתב על הדברי המחבר - **ואל יזבזז אדם יותר מחומש שלא יצטרך לבריות, ומשמע דס"ל דאפילו אדם שידו משגת אל יזבזז יותר מחומש.**

ובאג"מ הנזכר כתב וז"ל: עכ"פ הרמ"א שכתב ואל יזבזז יותר מחומש בצדקה, פליג וסובר שאסור, וכדמוכח מהא דמר עוקבא, ודעת הרמב"ם והמחבר צ"ע.

אולם בשו"ת **שבט הלוי** (כתב ליישב דברי הטור והשר"ע ע"פ מ"ש **היעב"ץ** א"ל יעב"ץ ח"א סו"ס ג) דלא אמרו המבזבז כל יזבזז יותר מחומש אלא במקום דעניי העיר יש להם על מה שיסמוכו והוא רוצה לזבזז כדי לפרנסת בריוח, אבל כל היכא דקיימי עניי תובעים צרכם ומחסורם וידו משגת נותן אפי' יותר מחומש. א"כ אתי שפיר מאד סוגיא דכתובות דהתם הא מ"ירי דמר עוקבא חילק חצי מנכסיו בלי תביעת עניי וגבאים אלא מרצונו הטוב וע"ז שפיר פריך מתקנת אושא דאל יזבזז יותר מחומש.

ובזה אתי שפיר מאד מה שהרמב"ם לא הביא האי הלכה דאל יזבזז יותר מחומש רק בסוף הל' ערכין, דשם מ"ירי מפיזור, לא מעניי התובעים כהאי דפ"ז ממתנות עניי.

(אמנם מ"ש הגאון יעב"ץ שם דגם איסור בזבזו הנ"ל ל"ש בעשירים מופלגים, וכ"כ החכ"א, ונמשך אחר דבריו הגאון הצדיק בעל ח"ח בספרו אהבת חסד פ"כ וכו' ובה"ג' פרק י"ט בפשיטות גמור. דבר זה ודאי קשה מש"ס דכתובות הנזכר. אלא נראה דעיקר התקנה היתה גם בעשיר מופלג אלא דלא קאי אלא באופן דלא קיימי עניי קמן). עכת"ד.

[כתב ע"י הרב ש.פ. שליט"א]

פניני מוסר

עניני בטחון בה' (י)

הבטחון לא יתכן בלי האמונה - "האמונה והבטחון הם שני עניינים שהאחד צריך לחבירו ואין חבירו צריך לו. שהאמונה קודמת לבטחון ומתקיימת בלב המאמין, אע"פ שאין הבטחון עימה ואינה צריכה לו בקיומה, ולפיכך אינה מורה עליו, אבל הבטחון הוא מורה עליה, שא"א לו להיות קודם לה ולא להתקיים בלעד"ה. וכל הבוטח יקרא מאמין אך לא כל מאמין יקרא בוטח.

כי האמונה כמו האילן והבטחון כמו פרי. והפרי לאות על האילן או על עשב שגדל את הפרי ההוא, ואין האילן או העשב לאות על הפרי". (ספר האמונה והבטחון לרמב"ן פ"א)

ההבחנה לבטחון אמיתי - בשעה קשה - "נקל להיות בוטח בשעה שאין עיקר התפקיד של הבטחון, אך מה קשה להיות בוטח בשעת תפקידו באמת, נקל לשגר בפיו ובשפתיו את הבטחון, שהוא להלכה ולא למעשה...

ואמנם בזאת יבחן אם פיו ולבו שוין, האם בוטח הוא באמת או אך למד לשונו לצפצף בטחון, בטחון, ובלבו לא קוננה, כאשר נפגש במקרה הדורש בטחון, ואשר בשעה זו תפקידו של הבטחון לנהל, להחלימו ולרפאותו, האם בשעה הקשה הלזו פנה אל הבטחון ויבטח בו, או דוקא בשעה זו לא פנה אליו, ופנה אל הרבים ושטי כזב, אל אמצעים מגוונים ותחבולות שוא". (אמונה ובטחון לחז"א פ"ב אות ב')

בוטח אמיתי מצניע דרכו - "ואכן מדת הבטחון קנין הלב, ומטבע הבוטח באמת בהצנע לכת ולא ישמע מפיו כי הוא מן הבוטחים, וגם בלבו הוא נאנח על חסרון בטחונו ומיעוט שלימותו בזה, ורק למעשה תלוה עמו בטחון ועצמה בו ית'.

לא יחת אם רעהו פותח חנות, ישתדל עוד לעזור לרעהו... וכמה מן הקדושה מוסיף בעולם לראות איש עושה חסד עם המתעתד להתחרות עמו, ומוסיף תהלה ליראיו ית' אשריו ואשרי דורו". (חז"א אמונה ובטחון פ"ב, ה)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

העלון נתרם בעילום שם
להצלת התורם ומשפחתו
בכל העניינים

לרפואה שלמה במהרה של
מרת פאנינה בת תתיינה טויבא תחי'

© שמעתא עמיקתא - הערות ותרומות בטל' 02 571-3932